

TOTEM

Tidsskrift ved Religionsvidenskab,
Institut for Kultur og Samfund, Aarhus Universitet
Nummer 37, forår 2016
© TOTEM og forfatterne, 2016

Originalsprogsopgave i Hebraisk

Deuteronomistisk teologi

Af stud. mag.
Louise Theilgaard

Indhold

1. Indledning.....	3
2. Introduktion til Deuteronomium	3
2.1. Introduktion til Deut 30	4
3. Eksegese af Deut 30, 1-14	4
3.1. Oversættelse af Deut 30, 1-14	4
3.2 Parafraze	6
3.3 Tekstinddeling	6
4. Kommenterende gennemgang af Deut 30, 1-14	7
4.1. Deut 1-10	7
4.2. Deut 11-14	10
5. Udtryk for deuteronomistisk teologi i Deut 30, 1-14	12
5.1. Deuteronomistisk teologi.....	12
5.2. Deuteronomistisk teologi i Deut 30,1-14	13
5.2.1 Velsignelse.....	13
5.2.2 Internalisering	14
6. Arkaisk og aksial religion	15
6.1 Deut som overgangen mellem arkaisk og aksial religion.....	16
7. Konklusion	17
8. Litteraturliste	19

1. Indledning

Deuteronomium 30,1-14 er en del af Pentateuken, der er bygget op som Moses' afskedstale til Israel. I Deut videregiver Moses loven, der fortæller, hvad de skal gøre, når de kommer ind i landet. Dette gør han, fordi han ikke selv kan gå med ind i landet. Forud for dette Deut 30,14 har Moses profeteret om eksilet og Jahves forbandelse over dem, der ikke har fulgt ham.

Jeg vil i min opgave lave en oversættelse af Deut 30,1-14 med en efterfølgende parafrase, der giver en kort gennemgang af tekststykkets handling. Derefter vil jeg lave en tekstinddeling, med fokus på hvem der er aktør. På baggrund af dette vil jeg lave en kommenterende gennemgang af Deut,1-14 hvor jeg fokuserer på de væsentligste temaer, herunder velsignelse, internalisering og kultcentralisering. Jeg vil dernæst redegøre for deuteronomistisk teologi, der danner baggrund for en analyse af deuteronomistiske træk i Deut. Slutteligt vil jeg benytte mig af Robert N. Bellahs teori om religiøs evolution, herunder aksial religion til at diskutere, om Deut er et udtryk for overgangen mellem arkaisk og aksial religion.

I min oversættelse har jeg benyttet mig af *Biblia Hebraica Stuttgartensia* og David J. A. Clines *The Concise Dictionary of Classical Hebrew*. Ved henvisninger til andre steder i biblen, har jeg anvendt den danske oversættelse i den autoriserede bibel fra 1992.

2. Introduktion til Deuteronomium

Det Gamle Testamente¹, indledes med de 5 Mosebøger, der tilsammen udgør Pentateuken. Deuteronomium² er den sidste af de fem Mosebøger, der desuden består af Genesis, Exodus, Leviticus og Numeri. Disse kapitler, der omhandler skabelsesberetningen, fortællingen om udfrielsen fra Egypten, pagten på Sinaj, præsentationen af loven og fortællingen om vandringen til Østjordanlandet, kommer alle forud for Deut, der handler om tiden op til Moses' død (GBL³, 539).

Deut er en del af det Deuteronomistiske historieværk, der er betegnelsen for 5 Mos., Jos., Dom., 1-2 Sam. og 1-2 Kong (Ibid., 130). Deut bliver også kaldet "den anden lov" eller *Mishneh Torah* "Gentagelsen af Torahen". Begrundelsen for dette navn, ligger i, at Deut er en gentagelse, om end en revideret udgave af Tetrateuken⁴

¹ Det Gamle Testamente vil i resten af opgaven forkortes GT

² Deuteronomium vil i resten af opgaven forkortes Deut

³ Forkortelse for Gads Bibel Leksikon 2011

⁴ Tetrateuken er betegnelsen for de første fire Mosebøger

(Weinfeld 1991, 1). I Deut findes også Dekalogen, der er betegnelsen for de Ti Bud, Jahve præsenterer for Moses, så han kan give dem videre til Israels folk. Netop Moses er vigtig i Deut, da hele Deut er formet som en art farveltale leveret til Israel kort før hans død i kapitel 34 (Ibid., 4). Jeffrey H. Tigay nævner flere temaer, der gør sig gældende i Deut. Af disse er det store fokus på Israel som et særligt udvalgt folk, Jahve som den eneste Gud, pagten og kultcentralisering værd at betone i forhold til Deut 30,1-14 (Tigay, xiii-xv). Disse bliver også uddybet senere i opgaven.

Deut kan dateres tilbage til 7. Århundrede f.v.t. grundet dens unikke stil, både hvad angår retorikken og måden, hvorpå den er skrevet. Der findes ingen tekster før den tid, der er skrevet på den måde (Weinfeld 1992, 174). I Deut 30 profeterer Moses om eksilet. Eksilet er perioden efter Babylonerne indtog Jerusalem i 587 f.v.t og frem til den persiske konge Kyros' tilbageerobring af Jerusalem i 539 f.v.t. I denne periode blev kongen og andre ledere ført til Babylonien og levede der (GBL, 164).

2.1. Introduktion til Deut 30

Vores tekststykke er første del af Deut 30, der i alt er på 20 vers. Vers 1-14 handler om Israels omvendelse, mens de sidste seks vers, vers 15-20, handler om de to veje, som Moses fremlægger for Israels folk. De kan vælge enten lykkens vej eller udryddelsens vej. Moses opfordrer dem til at følge lykkens vej. Forud for dette kapitel har Moses talt til Israel og fremlagt lovsamlingen. I kapitel 28 og 29 fortæller Moses hvilke velsignelser og forbandelser, der vil komme over dem. I de sidste vers af kapitel 29 profeterer Moses om, at de kommende generationer vil glemme pagten og dyrke andre guder end Jahve, og de vil derfor blive spredt. Moses profeterer altså om eksilet (Tigay, 282-283). Dette understreger Duane L. Christensen også "(...) the people of Israel will violate the terms of the covenant and bring upon themselves the curses in the form of devastation and exile from their land." (Christensen 2002, 725). Kapitel 30 fungerer dermed som et slags løfte om, at Jahve vil vende tilbage til Israel efter eksilet, hvis de derimod igen vil vende sig til ham. Man kan betragte det som en form for trøst for dem, der er i eksil (Tigay, 283).

3. Eksegese af Deut 30, 1-14

3.1. Oversættelse af Deut 30, 1-14

Jeg har i denne oversættelse benyttet mig af David J. A. Clines *The Concise Dictionary of Classical Hebrew*, samt Dan Enok Sørensens *Bibelsk-hebraisk grammatik*.

1. Og når alle disse ord kommer til dig, velsignelsen og forbandelsen, som jeg gav foran dig og du skal huske i dit hjerte, blandt alle de folk som Jahve din Gud har fordrevet dig til.
2. Og du vender tilbage til Jahve din Gud og hører hans stemme, ligesom alt jeg har befaleet dig i dag, du og dine sønner i hele dit hjerte og i hele din sjæl.
3. Og Jahve din Gud vil vende dit fangenskab og forbarme sig over dig, og Jahve din Gud vil vende tilbage og samle dig fra alle folkene som han har spredt dig til.
4. Hvis dine fordrevne er ved himlens ende, derfra vil Jahve din Gud samle dig og tage dig derfra.
5. Og Jahve din Gud vil bringe dig til landet som dine fædre tog i besiddelse og du skal tage det i besiddelse, og han vil gøre dig godt og gøre dig mere talrig end dine fædre.
6. Jahve din Gud vil omskære dit hjerte og dit sæds hjerte for at kunne elske Jahve din Gud af hele dit hjerte og af hele din sjæl for at du kan leve.
7. Og Jahve din Gud giver alle disse forbandelser, mod alle dine fjender og mod dine hadere som har forfulgt dig.
8. Og du, du skal vende om og høre på Jahves stemme, og du skal gøre alle de befalinger som jeg befalede dig i dag.
9. Jahve din Gud vil give dig overskud i alle dine hænders gerninger, i frugten af dit moderliv og i frugten af dit kvæg og i frugten af din jord som et gode, for Jahve vil vende tilbage til at glæde sig over dig som et gode, ligesom han glædede sig over dine fædre.

10. For du skal høre på Jahve din Guds stemme for at kunne overholde hans befalinger og love, der står skrevet i denne lovrulle, for du skal vende tilbage til Jahve din Gud i hele dit hjerte og i hele din sjæl.
11. For denne befaling som jeg befalede dig i dag, er ikke ufattelig for dig og ikke fjerne.
12. Den er ikke i himlen, så man måtte sige, hvem vil drage til himlen for os og tage det til os og fortælle det til os, så vi kan gøre det.
13. Og det er ikke på den anden side af havet, så man måtte sige, hvem skal krydse over havet for os tage det til os og fortælle det til os, så vi kan gøre det.
14. For ordet er meget tæt på dig, i din mund og i dit hjerte for at gøre det.

3.2 Parafrase

Moses beskriver tiden i landflygtighed for Israels folk. De skal huske ordene, selv når de er ude blandt fremmede folk. De vil vende sig til Jahve igen og adlyde ham, ligesom Moses har lært dem. Jahve vil da også vende sig til dem igen og velsigne dem. Han vil samle dem, selvom de er spredt langt omkring. Han vil velsigne dem ved at føre dem ind i det land, han gav til deres fædre og gøre dem talrige. Han vil omskære deres hjerter og også deres efterkommeres hjerte, så de kan leve. Samtidig vil han lægge sine forbandelse på deres fjender og modstandere. Hver enkelt skal omvende sig og følge de befalinger, som Moses giver dem på denne dag. Jahve vil give dem frugtbarhed i form af frugten fra moderlivet, frugt fra kvæget og frugt fra jorden når de vender sig mod ham og adlyder hans befalinger helt ind i hjertet. De ord, Moses befaler dem, ligger ikke langt fra dem. Det er ikke i himlen og på den anden side af havet, men i deres mund og hjerte.

3.3 Tekstinddeling

Jeg vil nu lave en tekstinddeling af Deut 30, 1-14.

Vers 1: Moses taler til Israel og beskriver fremtiden i landflygtighed.

Vers 2-10: Moses fortæller hvilke velsignelser, der vil følge af omvendelse.

- v. 2: Omvendelse til Jahve.
- v. 3: Jahve vil forbarme sig over dem.
- v. 4-5: Jahve vil give dem det land tilbage, som han gav til deres fædre.
- v. 6: Jahve internaliserer pagten.
- v. 7: Jahve forbander Israels fjender.
- v. 8: Omvendelse af den enkelte israelit.
- v. 9: Jahve giver frugtbarhed.
- v. 10: Overholdelse af budene.

Vers 11-14: Moses pointerer at Jahves ord findes i den enkelte israelit, de er dem nær.

4. Kommenterende gennemgang af Deut 30, 1-14

Jeg vil i dette afsnit lave en kommenterende gennemgang af den ovenstående oversættelse af Deut 30,1-14. Jeg vil kommentere på nogle væsentlige grammatiske problemstillinger, hvorefter jeg vil benytte mig af Jeffrey H. Tigays *The JPS Torah commentary – Deuteronomy* og Duane L. Christensens *World Biblical Commentary*.

Ifølge *World Biblical Commentary* er der en klar kiastisk struktur⁵ i dette tekststykke, hvilket jeg vil uddybe senere (Christensen, 736). Stykket kan generelt deles op i to hoveddele med hver deres centrale temaer. Min tekstinddeling viser på samme måde, at der er et skel mellem første del, vers 1-10 og anden del, vers 11-14.

4.1. Deut 1-10

Rammen om de første ti vers, vers 1-2 og vers 10, er temaet om at vende tilbage til Jahve med det hebraiske verbum בּוֹשׁ ”at vende tilbage” i centrum. Det samme gør sig gældende i vers 3 og 9, men her er det Jahve, der skal vende sig til Israel. Vers 4-5 og 8 viser, at Jahve vil føre dem tilbage til det land, han lovede deres fædre. Ovenstående er centreret omkring vers 6-7, hvor Jahve omskærer deres hjerter, så de kan følge ham af hele deres sjæl (Christensen, 736). Verbet ”at vende tilbage” bruges på varierende måder, der også vil komme til udtryk i den nedenstående gennemgang af versene. Samtidig bruges formuleringen ”Jahve din Gud” tolv gange i tekststykket (Tigay, 284).

Vers 1: Indledes med en tidsindikator וְהָיָה, en weqatal af verbet הָיָה, der indikerer, at der er tale om fremtid. I det efterfølgende introduceres vi for første gang for verbet בּוֹשׁ, her i jigtol 3.מּ בּוֹשׁ i betydningen ”komme til”. Jeg har i min oversættelse valgt at

⁵ En retorisk figur, der består af en dobbeltledet parallelisme, hvori termer krydses

oversætte nominet הַדְּבָרִים af roden דָּבַר med ”ord”, men det kan også betyde ”ting”. Velsignelserne og forbandelserne, der nævnes i dette vers, refererer til Deut 28 (Tigay 1996, 284). I Deut 28 fortæller Moses, hvilke velsignelser Jahve vil give til Israel, hvis de adlyder ham. Modsat fortæller han også hvilke forbandelser, der vil komme over dem, hvis ikke de adlyder ham, og dette fortsætter i Deut 29. Referencen kan her være et udtryk for, at ikke kun ulydighed fører til forbandelser, men at lydighed altså også fører til velsignelser (Ibid.). Dobbelttonen for livsglæde og bekymring er generel for Deut. Det er kun ved at Israel husker, hvem der har givet dem frugtbarhed, at de kan fortsætte med at have den. Det er ikke nogen udefrakommende, der er skyld i deres eventuelle ulykke, men kun dem selv (Jeppesen 2011b, 131).

Vers2: Indledes med verbet שׁוּב her i en qatal 2.m i betydningen ”du vender tilbage”. Denne formulering leder hen på et skift af den måde, Israels folk opfører sig på. At de vender sig mod Jahve igen er et tegn på, at deres straf er ved at være ved ende. (Christensen, 738). Samtidig er der en reference til Deut 4,30, her står der: ”Når du er i nød, og alle disse ting rammer dig engang i fremtiden, og du vender om til Herren din Gud og adlyder ham”⁶. Det er noget, der sker, efter at folket er blevet straffet, og det er altså en måde at få Jahve til at vende tilbage til dem og ophæve afstraffelsen (Tigay, 54). Det understreges, at det er vigtigt at følge Jahve med hele deres væsen, det fremkommer af formuleringen ”i hele dit hjerte og i hele din sjæl”. Hjertet refererer her til følelserne, mens sjælen refererer til lidenskaben (Ibid., 77).

Vers 3: Dette vers kan ses som konsekvensen af, at Israel vender tilbage til Jahve. Han vil nu forbarme sig og vende deres fangenskab. Han vil samle dem og altså gendanne den situation, der var, før de blev taget til fange⁷ (Christensen, 738). Verbet שׁוּב bliver her brugt som et idiom בָּשָׁן דִּתְּוֹבֶשְׁ-אֶת ”vende dit fangenskab”. Her betones det, at Jahve vil samle Israel igen, uanset hvor de er. Det tyder på, at teksten er skrevet efter eksilet. Der er altså en idé om, at de skal tilbage til Israel.

Vers 4: Samme tone fortsætter i vers 4. Selv hvis de er langt væk, vil Jahve samle dem og tage dem derfra. Han vil samle dem fra alle hjørner. ”i himlens ende” er her en

⁶ En klar efter-eksils redaktor.

⁷ Reference til eksilet

direkte oversættelse, men meningen er "fra verdens ende". Det er et billede på, at Jahve kan samle dem overalt. På den tid, hvor teksten er skrevet, havde man en forestilling om, at verden var indrammet af to søjler, og over de to søjler strakte himlen sig. I geografisk sammenhæng har jorden og himlen derfor den samme grænse (Tigay, 55). "Dine fordrevne" אֲנִיִּים har samme rod som "fordrevet" i vers 1 (Ibid., 285). Det giver en sammenhæng mellem de to vers, så der ikke er tvivl om, hvem der tales om. Tigay pointerer ydermere, at denne frase er kendt hos de nuværende jøder, da det bruges i "Prayer for the Welfare of the State of Israel". Jahve er i stand til at samle alle jøder, der er i diaspora til Israel (Ibid., 284).

Vers 5: Moses taler i vers 5 til de fremtidige generationer. אֲבוֹתַי "dine fædre", skal her forstås i betydningen af dem, der står fysisk foran ham, altså den generation, der er på vej ind for at indtage landet (Ibid., 285). Dem, Moses egentlig henvender sig til, er de fremtidige generationer, der vil glemme Jahve og bliver spredt af Jahve, hvilket står beskrevet i kapitel 29.

Vers 6: Jahve omskærer i dette vers folket og dets sæds hjerter. I denne opgave har jeg valgt oversætte אֲנִיִּים med "dit sæd" fremfor "dit afkom", da det understreger, at det er den fremtidige generation. Ydermere passer det til den måde, hvorpå der bruges kropslige metaforer i Deut, blandt andet også vist i vers 1, hvor den hebraiske måde at sige "foran dig" er med metaforen אֲנִיִּים "til dit ansigt". Participiet אֲנִיִּים har jeg valgt at oversætte modalt, da det giver en mere flydende oversættelse. Det er Jahve, der omskærer deres hjerter og ikke som i Deut 10,16, hvor det er folket selv, der skal omskære sig. Det er et udtryk for, at det at elske Jahve ikke blot er en følelse, men også noget, der udmønter sig i en handling. Det er normalt, at når der tales om følelser på hebraisk, vises de i form af handlinger (Ibid., 77). Når folket får omskåret deres hjerte vil alle hindringer, der gør, at de ikke følger Jahve, blive fjernet, og de kan nu helhjertet følge Jahve (Ibid., 285). I Deut kan forholdet mellem Israel og Jahve også beskrives som et kærlighedsforhold. Forudsætningen for at følge Jahve helt er at elske og beundre ham helt (Ibid., xv).

Vers 7: Jahve vil kaste forbandelser over dem, der har forfulgt Israels folk. Som forsættelse af vers 6, viser vers 7, at det kun er de, der følger Jahve, der får lov at leve. Det er en understregelse af vigtigheden af at følge Jahve.

Vers 8: I dette vers bruges verbet שׁוּב igen i betydningen, at det er hele Israel, som skal vende sig til Jahve og gøre de befalinger, som Moses har befalet. Det understreges i formuleringen וְאַתָּה בְּיָהוָה ”og du, du”, at det er Israel som et samlet folk, Moses henvender sig til.

Vers 9: Konsekvensen af at følge Jahve forstætter i vers 9. Her bliver den enkelte israelit velsignet af Jahve. כָּכֹל עֲמַשָּׂה יָדָךְ ”I alle dine hænder gerninger” er en metonymi⁸, hvad, der menes, er alle deres gerninger. Velsignelserne er en gentagelse af Deut 28,11, der også kan kaldes den treleddede velsignelse⁹ (Christensen, 739). Sidste halvdel af verset er det modsatte af det, der sker i Deut 28,63. Modsat det vers, vil Jahve her glæde sig over, at de nu er vendt tilbage til ham. Som tidligere nævnt, henvender Moses sig her til fremtidige generationer. De fædre, der tales om, er de, der står fysisk foran ham. Men Jahve vil også komme til at glæde sig over de generationer, der kommer efter dem, der er på vej ind i landet. (Tigay, 285).

Vers 10: Danner sammen med vers 1 og 2, rammen, om de første ti vers i den føromtalt kiastiske struktur. Her gentages noget af vers 2. Sætningen ”i hele dit hjerte og i hele din sjæl” og ”at vende tilbage” benyttes i begge vers. Som afslutning mindes de om, at det er ved at følge Jahves befalinger, at de kan vende tilbage til ham. Samtidig bliver det i forlængelse af vers 6 uddybet, hvad det vil sige at vende tilbage til Jahve, nemlig at elske ham af hele hjertet og af hele sjælen (Christensen, 739).

4.2. Deut 11-14

Som med Deut 30,1-10 er der i de sidste 4 vers en kiastisk struktur. Moses bruger disse vers til at forsikre Israels folk om, at de befalinger, han har givet til dem, ikke er for fjerne og for svære at forstå (Tigay, 285). Vers 11 og 14 danner rammen om dette stykke. De understreger begge, at Jahves ord ikke er fjerne. Vers 12 og 13 forklarer,

⁸ En stilistisk figur hvor man siger en del, men man mener helheden

⁹ Bestående af velsignelse af talrigt afkom, husdyr og frugten af jorden (Christensen, 739)

hvorfor ordene ikke er fjerne. De er hverken i himlen eller på den anden side af havet (Christensen, 742).

Vers 11: Moses understreger, at befalingerne תּוֹצִיחַהּ ikke er fjerne eller ufattelige. Befalingerne, Moses nævner her, er de befalinger, Moses giver til folket ved Horeb, beskrevet i Deut 1-28. De indeholder blandt andet Dekalogen. De er hverken fjerne i intellektuel forstand eller går ud over deres geografiske og fysiske forstand. Ordene er ikke esoteriske, hvilket kommer til udtryk i, at det ikke kun er for nogle få særlige folk. Det er for hele Israels folk og ikke kun de få lærde (Tigay, 286).

Vers 12 og 13: Disse to vers tydeliggør, at Jahves ord ikke er på et sted, de ikke kan nå. Det er ikke i himlen (vers 12) eller på den anden side af havet (vers 13). Det er ikke nødvendigt at få nogen til at tage derhen, så de kan få at vide, hvad de skal gøre. Moses har allerede givet dem de ord fra Jahve, så de kan tænke over dem og tage dem til sig (Tigay, 286). Ifølge Christensen er loven lavet som en instruktion til det daglige liv og ikke noget mystisk, der ikke var til at forstå (2002, 743).

Vers 14: Verset indikerer, at der er tale om en mundtlig kultur. Ordet er i munden og i hjertet. At ordet er i din mund אֶפְמֶיךָ, betyder, at ordet er i din hukommelse, mens אֶלֶּבְבְּךָ "i dit hjerte" betyder at ordet er i dit sind. Dette tyder på, at der har været en mundtlig tradition, hvor det har været nødvendigt at lære det udenad (Tigay, 287).

Overordnet kan tekststykket gives overskriften "Trøsten", da det peger på, at det er skrevet efter eksilet, hvilket gøres tydeligt ved, at tiden i eksil beskrives så detaljeret. Moses taler her til Israel og giver dem et håb om, at selvom de er i eksil, vil Jahve samle dem igen. I det foregående kapitel, har han advaret om, at eksilet vil ske. (Tigay, 283). Hele Deut er skrevet som en tale fra Moses kort før hans død (Weinfeld, 4). Endvidere påpeger Weinfeld, at Deut ikke er en homogen tekst, men er bygget op af forskellige genrer. Dog er der en generel enighed om at Deut 4:44-28:68 udgjorde den originale bog. Den antagelse bygger på, at Deut har to introduktioner og to forskellige velsignelser og forbandelser. (Ibid., 9-10).

Temaet om at "vende tilbage" er gennemgående for vers 1-10. Verbet bruges på varierende måder, men med det klare budskab, hvis Israel vender tilbage til Jahve, vil

Jahve også vende tilbage til dem (Christensen, 735). Ydermere internaliseres pagten gennem omskærelsen af hjertet. Vers 11-14 viser, at befalingerne ikke er fjerne og de findes hos den enkelte israelit både i deres mund og i deres hjerte.

5. Udtryk for deuteronomistisk teologi i Deut 30, 1-14

I det følgende afsnit vil jeg først redegøre for deuteronomistisk teologi, hvorefter jeg vil påvise hvilke steder i Deut 30, 1-14, der især gør sig gældende i forhold til deuteronomistisk teologi.

5.1. Deuteronomistisk teologi

De gammeltestamentlige teologier, hvorunder deuteronomistisk teologi indgår, har blandt andet til formål at beskrive GT's udsagn om Gud. Foruden deuteronomistisk teologi findes der i GT visdomsteologi, den præstelige teologi og Zionteologien (GBL, 813).

Deuteronomistisk teologi kommer primært til udtryk i det deuteronomistiske historieværk, altså Israels historie fra Moses gengivelse af loven og til landet falder (Jensen 2010, 274). Det etniske aspekt spiller en stor rolle i denne teologi med Israel i centrum. Israel er et særligt udvalgt folk, der af Jahve er blevet givet et land i gave. Det er med Israel, at Jahve har indgået en pagt, ikke andre folkeslag. Det er derfor gennem overholdelse af denne pagt, at Israel kan beholde landet og værne om Jahves gave til dem. Pagten står centralt i forholdet mellem Jahve og Israel. Det er i denne pagt, at Jahve bliver Israels gud, og Israel bliver Jahves folk (Tigay, 601). Det er gennem overholdelse af loven, at Jahve vil velsigne Israel, og hvis ikke de gør det, vil han sende forbandelser over dem. Man viser altså sit rette gudsforhold ved at overholde loven (GBL, 814). Samtidig sker der en form for kultcentralisering sted. De vigtigste ofre til Jahve skal bringes til Jerusalem. Samtidig viser der sig en stigende modvilje mod andre religioner (Ibid., 130).

Teologien kommer tydeligt til udtryk i Josias reform (2 Kong 23,1-27). Under Josias' regeringstid (639-609 f.v.t) bliver der i følge teksten, fundet en lovbog, der danner rammen for den reform, der dateres tilbage til 622 f.v.t (Jensen, 129-130). Lovbogen indeholder det, der bliver udlagt i Deut, og mange forskere har derfor anset den som en kortere udgave af Deut (Ibid.). Tilblivelsen af deuteronomismen skal især ses i lyset af den politiske situation, der herskede på den tid. Sydriget, hvor lovbogen bliver fundet, var en vassalstat under Assyrerne. Assyrene havde knust Nordriget i 722

f.v.t., hvormed man kan antage, at mange er flygtet til Sydriget og slået sig ned der. Disse flygtninge har taget nogle af de religiøse traditioner herunder traditionen om Moses med til Sydriget (Jeppesen, 130).

5.2. Deuteronomistisk teologi i Deut 30,1-14

I Deut 30 kommer det tydeligt til udtryk, at Israel er et udvalgt folk for Jahve. Allerede i vers 1 bliver der skelnet mellem Israel og de andre folk. De andre folk, er dem, som Israel er blevet fordrevet til under eksilet "(...)blandt alle de folk som Jahve din gud har fordrevet dig til" (5 Mos 30,1). Samme tema, at Israel er et udvalgt folk, fortsætter i vers 3 og 4, hvor Jahve vil samle dem op på alle de steder, han har spredt dem til. Begrundelsen for, at Jahve har udvalgt Israel som særlige folk, findes i Deut 7, 7-11. Det er ikke på grund af Israels fysiske storhed og størrelse, at Jahve har valgt dem, men fordi at det var dem, han førte ud af Egypten og frelste (Jensen, 220). Dette pointerer Tigay også "Israel might think that God chose it because of some remarkable quality that it already possesses, and that it need nothing further to earn His blessing i" (Tigay, 87). At Israel ikke er et stort folk, viser sig også i det, at de er spredt mellem andre folk, og Jahve er nødt til at samle dem i alle verdens ender "Hvis dine fordrevne er i himlens ende"(5 Mos 30,4). Det rette gudsforhold, blandt andet at Israel ikke må følge andre guder, fremhæves i de første ti vers gennem brugen af titlen, "Jahve din gud", der optræder i alt 12 gange. Gennem pagten, forpligter Israel sig til kun at følge Jahve og ikke nogen andre guder. I Dekalogen, står det skrevet, at Israel kun må følge Jahve "Du må ikke have andre guder end mig" (Deut 5,6). Israel må ikke glemme, at det er Jahve, der er deres gud (Christensen, 735). Ydermere peger Moshe Weinfeld på, at udvælgelsen af Israel som et særlig folk fungerer som en motivation for at overholde loven (Weinfeld 1992, 181).

5.2.1 Velsignelse

Det er ved at vende tilbage til Jahve og overholde de befalinger, som Moses har befalet dem, at Jahve igen vil velsigne Israel. Velsignelserne og forbandelser ligger i direkte forlængelse af overholdelsen af loven. Moses fortæller meget direkte i vers 9, hvad der vil ske med Israel, hvis de følger Jahve. At de overholder befalingerne vil føre til frugtbarhed og velsignelse. Velsignelse er et central tema i Deut, hvor den forbindes med Israels vilje til at overholde pagten med Jahve. Israel er bevidste om at ved at overholde pagten, bliver de velsignet af Jahve. Velsignelserne er i høj grad forbundet med frugtbarhed, både hvad angår afgrøder, men i særdeleshed også i deres afkom

(Tigay, 257). Velsignelserne er dermed afhængig af lydighed overfor Jahve, hvilket også understreget flere gange i Deut, men i særdeleshed i Deut 28, 9 "(...) hvis du holder Herren din Guds befalinger og vandrer ad hans veje" (5 Mos 28,9). Det samme kan ses i Deut 30,8, hvor Moses opfordrer Israel til at gøre alle de befalinger han giver dem, dermed bliver meningen medlydigheden velsignelse (Jensen, 73).

I vers 1-10 af dette stykke i Deut er der dog ikke meget fokus på forbandelser, men derimod kun velsignelser. Der står kun noget om goderne og den velstand, der venter dem, ved at vende tilbage til Jahve. Det kan pege på og understrege min tidligere tese, at dette stykke er skrevet efter eksilet. Israel har allerede oplevet, hvad det fører til, når de ikke dyrker Jahve på den rette måde, nemlig at de bliver spredt. Det er derfor ikke nødvendigt at fortælle om forbandelserne, for dem er de allerede klar over, men derimod hvad der kan vente dem af gode ting, hvis de vender tilbage til Jahve (Tigay, 432). Kun én gang bliver forbandelserne nævnt, nemlig i vers 1, blot som en art erindring om, hvad der sker, hvis ikke de følger Jahve.

5.2.2 Internalisering

I Deut er Jahve en transcendent gud, der ikke er på jorden, derfor skal hans fysiske fravær opvejes af noget (GBL, 131). Det bliver det af hans befalingers nærhed, hvilket kommer til udtryk i dette tekststykke i vers 14 "i din mund og i dit hjerte". Når Jahve ikke selv er fysisk på jorden, bliver han internaliseret i den enkelte israelit. Således bliver Jahves fysiske fravær gjort op af befalingernes nærhed. I forlængelse af den rette overholdelse af pagten, bliver det nødvendigt for den enkelte israelit at tage Jahves ord helt ind i hjertet. Det er også nødvendigt i kraft af den stigende kultcentralisering, at deres hjerter er rene, og at de derigennem kan vise deres velvilje overfor Jahve. Omskærelsen af hjertet i vers 6 viser dermed, hvordan alt det, der ikke har noget med Jahves tilbedelse at gøre, bliver skåret fra. Nu kan israelitterne dyrke Jahve med hele hjertet og hele sjælen. Det er ikke længere muligt at vise kærligheden til Jahve gennem ofringer, hvor man bor, da kultcentraliseringen har gjort det svært for den enkelte israelit langt ude i yderområderne at tage til Jerusalem (Tigay, xvii). Dette beskrives tydeligt i Deut 12, hvor boligen for Jahves navn er det sted, hvor israelitterne skal tage hen og ofre. Der er konkrete regler for, hvad de må i deres byer, så længe de husker at ofre til Jahve i Jerusalem. Når israelitterne ikke længere kan ofre på de steder, hvor de bor og lever, er det nødvendigt at vise sin kærlighed til Jahve på en anden måde (Tigay, 120). Når Moses i Deut 30,11 pointerer,

at befalingerne i ikke er fjerne og videre i vers 14 konkluderer, at ordet er i deres mund og hjerte, er det et udtryk for, at måden at følge Jahve på nu, ikke kun er gennem handlingerne, men også ved at kende ordene og følge dem derigennem (Tigay, 287).

Israel som udvalgt folk spiller en særlig rolle ligesom også velsignelse, der hænger tæt sammen med den rette overholdelse af pagten. En stigende kultcentralisering fører til, at der sker en internalisering af pagten for Israel. Værd at bemærke er også, at det ikke er loven, men den rette overholdelse af denne, der er det vigtigste.

6. Arkaisk og aksial religion

Den amerikanske sociolog Robert N. Bellah udgav i 1964 artiklen *Religious evolution*, der belyste religionshistorien på en ny måde. Han beskrev udviklingen indenfor religion som en evolution, hvor de kulturelle organismer fulgte de biologiske. Bellahs definition på evolution lyder således:

Evolution at any system level I define as a process of increasing differentiation and complexity of organization which endows the organism, social system or whatever the unit in question may be, with greater capacity to adapt to its environment so that it is in some sense more autonomous relative to its environment than were its less complex ancestors (Bellah 1964, 358).

Han tog udgangspunkt i mennesket som et system udviklet af Roy A. Rappaport, hvorunder også de menneskeskabte systemer såsom religion indgik. Et sådan menneskeskabt system kunne kun opretholdes, hvis der blev vist interesse for det (Jensen 2011, 7). Samtidig mener han, at mindre udviklede systemer sagtens kan overleve ved siden af mere komplekse systemer. I artiklen viser han, hvordan religion har udviklet sig nævnt her i kronologiske rækkefølge startende med primitive religion, arkaisk religion, aksial¹⁰ religion, tidlig moderne- og moderne religion¹¹ (Ibid., 361).

Jeg vil i denne opgave fokusere på arkaisk- og aksialreligion, da det er overgangen mellem de to, Bellah fokuserer på i forhold til Deut. Grundet opgavens omfang, er det ikke muligt at give en fyldestgørende gennemgang af henholdsvis arkaisk og aksial religion, men jeg vil her give en kort præsentation. Arkaisk religion

¹⁰ I 1964 bruger Bellah betegnelsen historisk, men ændrer det selv i 2005 til aksial. Jeg har derfor i denne opgave valgt at bruge betegnelsen aksial.

¹¹ Jeg vil på grund af opgavens omfang kun beskæftige mig med arkaisk og aksial religion.

er kendetegnet ved en monistisk kosmologi, men afstanden mellem Gud og menneske er blevet større. Samtidig er det en velsignelsesreligion, hvor mennesker ofrer til guderne for at få deres velsignelse. Den aksiale religion adskiller sig fra den arkaiske ved, at kosmologien nu er dualistisk. Verden er nu delt op i denne verden og den hinsides. Religionen er en frelselsesreligion, hvilket udmønter sig i, at religionen har til formål at frelse mennesker fra den jordiske verden. Samtidig er der i aksiale religioner en kritisk holdning til kongen (Bellah 1964, 364-367).

6.1 Deut som overgangen mellem arkaisk og aksial religion

Bellah mener i en senere bog fra 2011 *Religion in human evolution*, at Deut kan ses som et gennembrud indenfor overgangen fra arkaisk til aksial religion "If there was an "axial breakthrough" in Israel it is here if anywhere that we will find it" (Bellah, 313).

Overordnet kan Deut defineres som værende arkaisk grundet det store fokus på opretholdelsen af den orden, der er på jorden og ikke mindst Jahves velsignelser til Israel (Jensen, 12). Som før nævnt er det gennem overholdsen af pagten, at Jahve velsigner Israel. Pagten, der spiller en central rolle i deuteronomistisk teologi, peger Bellah på, er et aksialt fænomen, da Jahve bliver flyttet over i en anden verden. Det er kun Jahves ord, der er på jorden "God, for the Deuteronomists, is always in Heaven; only his Word is in hand"(Bellah, 315). Dog er det meget problematisk at betone netop dette som særlige aksialt, da pagten minder så meget om noget, der allerede findes på jorden, blandt andet pagten mellem Assyrien og dets borgere (Ibid., 307). Jahve bliver i pagten tilegnet nogle egenskaber, der er antropomorfe, alene på det grundlag, er det kritisk af kalde det aksialt, da det ikke giver det skarpe skel mellem den jordiske verden og Jahve i himlen. Dog er der et aksialt træk ved netop denne pagt, da det er ikke en pagt mellem konge og folk, men mellem Jahve og folk. Kongen er altså ude af billedet (Ibid., 308).

Som pointeret tidligere, skete der en form for kultcentralisering sted i Deut, der gjorde, at befalingerne og de religiøse handlinger blev internaliseret. Internalisering er et særlige aksialt træk. Hvor der tidligere har været fokus på at vise den rette religion, gennem fysiske handlinger "I skal binde dem om jeres hånd som et tegn, og de skal sidde på jeres pande som et mærke" (5 Mos 11,18), skal de nu gøre det, ved at have det i hjertet og i sjælen, hvilket også bliver gentaget flere gange i Deut 30, blandt andet i vers 2. Samtidig skal man følge Jahve hele tiden og ikke kun på bestemte tidspunkter.

Metonymet, at ordet skal være i hjertet, viser, at ved at ordet er i hjertet, så kan man følge Jahve hele tiden. Moses opfordrer også i Deut 6, der ender med עַל־לִבְּךָ i dit hjerte, at befalingerne skal ind i hjertet og gives videre til de næste generationer (Tigay, 77).

Et klart aksialt træk, nemlig recitation, vises i Deut 30,1-14 i vers 14, hvor det tydeliggøres, at der foreligger en mundtlig overlevering. Ordet ligger i munden, hvilket kan pege hen på, at ordet overleveres gennem en recitationspraksis, hvorigennem loven er blevet lært. Det kan tyde på, at der nu har været en form for skrift, der har været mulig at læse op fra. Netop skriften har stor betydning for overgangen fra arkaisk til aksial religion. (Jensen 2011, 16-17).

Bellah mener at have fundet gennembruddet mellem arkaisk og aksial religion i Deut. Det er dog problematisk at definere det på denne måde, da der findes både arkaiske og aksiale træk. Overvejende er Deut arkaisk, men der begynder at komme aksiale træk i form af kultcentraliseringen og fremkomsten af skriften. Det er dog meget vigtigt at gøre opmærksom på, at den religion, vi kender i GT, er en religion for eliten og ikke for masserne, da det er kun eliten, der har kunnet skrive og ikke masserne (Bellah 1964, 368).

7. Konklusion

Jeg har i denne opgave oversat Deut 30,1-14 med en efterfølgende parafrase og tekstinddeling. Derefter har jeg lavet en kommenterende gennemgang med fokus på væsentlige grammatiske problemstillinger og temaer. Det, at vende tilbage til Jahve og at Jahve skal vende tilbage til Israel, spiller en stor rolle i dette tekststykke. Ydermere er der stor fokus på velsignelse i direkte forlængelse af dette. Jeg har desuden haft fokus på kultcentraliseringen, der har vist sig at være afgørende for den måde, religion bliver mere internaliseret. Det kan ses, ikke blot i dette tekststykke, men i hele Deut.

I forlængelse af min kommentering, har jeg redegjort for deuteronomistisk teologi. Denne redegørelse er blevet brugt til at vise, hvor i Deut 30,1-14 der er tegn på deuteronomistisk teologi. Slutteligt har jeg brugt Robert N. Bellahs teori om religiøs evolution med fokus på begreberne arkaisk og aksial religion, til at diskutere om hvorvidt Deut som helhed kan ses som gennembrud mellem de to. Det har jeg konkluderet, at det ikke er, men at der derimod er nogle aksiale træk, der blander sig med den arkaiske religion.

Med Deut for øje og med især dette tekststykke, Deut 30,1-14, er det også muligt at bruge Jan Assmanns teori om kulturel hukommelse, men det har jeg grundet opgavens omfang ikke valgt at gøre.

8. Litteraturliste

Primær litteratur:

Bellah, Robert N

- 1964 "Religious Evolution" i *American Sociological Review*, Vol. 29 pp. 358-274
- 2011 *Religion in Human Evolution*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, England pp. 283-323

Sekundær litteratur

Christensen, Duane L.

- 2002 *World Biblical Commentary – Deuteronomy 21:10-34:12*, Vol. 6b, Thomas Nelson Publishers, Nashville, pp. 732-744

Friis, Heike

- 2011 "Eksilet", *Gads bibelleksikon*, Gads forlag, København, pp. 164-165

Høgenhaven, Jesper

- 2011 "Deuteronomisme", *Gads bibelleksikon*, Gads forlag, København, pp. 129-130

Jensen, Hans Jørgen Lundager

- 2010 *Gammeltestamentlig religion – en indføring*, Forlaget ANIS, Frederiksberg C
- 2011a "Religionshistorie og aksetid" i *Religionsvidenskabeligt Tidsskrift*, Vol. 56, pp. 5-22
- 2011b "Gammeltestamentlige teologier", *Gads bibelleksikon*, Gads forlag, København, pp 812-815
- 2011c "Deuteronomium", *Gads bibelleksikon*, Gads forlag, København, pp 130-131

Jeppesen, Knud

- 2011 "Mosebøgerne" *Gads bibelleksikon*, Gads forlag, København, pp. 539-541

Tigay, Jeffrey H.

1996 *The JPS Torah Commentary, Deuteronomy*, The Jewish Publication Society, Philadelphia, pp. 1-548

Weinfeld, Moshe

1991 *Deuteronomy 1-11, The Anchor Bible*, Doubleday, Broadway, New York, pp 1-45

1992 Deutoronomy, Book of, *The Anchor Bible Dictionary*, vol 2, Doubleday, New York, pp 168-183